

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра спорту і спортивних ігор

Дипломна робота (проєкт)
магістра

з теми: **«РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНИХ ТА ТРЕНУВАЛЬНИХ ПРОГРАМ
ДЛЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ У СЕКЦІЇ З ФУТБОЛУ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи FKS1-M22z
спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Шевчук Роман Вікторович

Керівник: **Стасюк І. І.,**

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент

Рецензент: **Прозар М. В.,**

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2023 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ	
НАВЧАННЯ ФУТБОЛУ	8
1.1. Популяризація гри у футбол в Україні.....	10
1.2. Передумови впровадження технології навчання футболу	13
1.3. Особливості змагальної діяльності юних футболістів	19
1.4. Проблеми програмованого навчання у фізичному вихованні школярів.....	23
1.5. Футбол як складова масового спорту у школі	25
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	31
2.1. Методи дослідження	31
2.2. Організація дослідження.....	37
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ПРОГРАМИ НА ТЕХНІЧНУ ТА ПСИХОМОТОРНУ	
ПІДГОТОВКУ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ З	
ФУТБОЛУ	38
3.1. Характеристика спеціальної підготовленості юних футболістів	38
3.1.1. Рухова активність старшокласників	39
3.1.2. Характеристика технічної підготовленості старшокласників	41
3.1.3. Характеристика психомоторної підготовленості старшокласників	44
3.2. Експериментальна програма підготовки юних футболістів	46
3.3. Динаміка показників технічної підготовленості юних футболістів протягом формувального експерименту	49
3.4. Динаміка показників психомоторної підготовленості юних футболістів протягом формувального експерименту.....	54

3.5. Динаміка показників змагальної діяльності юних футболістів протягом формувального експерименту	60
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ	75
Додаток А.....	75
Додаток Б	76

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

В.п. – вихідне положення.

ДЮОШ – дитячо-юнацька спортивна школа.

ДЮФЛУ – дитячо-юнацька футбольна ліга України.

ЕГ – експериментальна група.

ЗНЗ – загальноосвітній навчальний заклад.

ЗМР – зорово-моторна реакція.

ЗОШ – загальноосвітня школа.

ЗРВ – загально-розвиваючі вправи.

ІА – ігрова активність.

І.П.А. – інтегральний показник адаптації.

КГ – контрольна група.

МСПК – модально-специфічна пам'ять і рухова координація.

НМА – нервово-м'язовий апарат.

РОР – реакція на об'єкт, що рухається.

ТТД – техніко-тактичні дії.

ФВ – фізичне виховання.

ФК – фізична культура.

УАФ – Українська асоціація футболу.

ЦНС – центральна нервова система.

ВСТУП

Актуальність дослідження. У Законах України «Про освіту», «Про середню освіту» поставлено стратегічне завдання – оновлення змісту освіти, приведення його у відповідність до сучасних потреб особи і суспільства [26-28]. Значну роль у цьому процесі належить інформатизації.

У Державних вимогах до системи фізичного виховання дітей, учнівської і студентської молоді, Концепції фізичного виховання в системі освіти України, Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації», Концепції безперервної фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх шкіл визначено, що підвищення ефективності навчально-виховного процесу на сучасному етапі пов'язано з використанням технічних засобів [4]. Необхідно розширити і впровадити у навчально-виховний процес комп'ютерні навчальні і тренувальні програми, здійснити комп'ютеризацію навчально-методичної літератури, озброїти педагога прогресивною теорією і технологією навчальної роботи [8; 10; 59; 72; 75].

Для виховання та оздоровлення молоді особливого значення сьогодні набуває футбол. В Україні створено систему безперервної футбольної освіти: шкільний урок з футболу – змагання «Шкіряний м'яч» – Дитячо-юнацька футбольна ліга. Саме у цьому й полягають основи перспектив і потенціалу суспільно значущого змісту програми розвитку футболу та її подальшого вдосконалення і втілення в життя [62; 70; 71].

Найбільшим досягненням у реалізації Цільової комплексної програми розвитку футболу є активізація роботи щодо розвитку дитячо-юнацького футболу в Україні.

Виходячи з цього науково-методичне обґрунтування, практична розробка й упровадження методики розвитку рухових якостей і технічної підготовленості є актуальним науковим напрямком в теорії і методиці фізичного виховання упродовж футбольної підготовки.

Об'єкт дослідження – навчально-тренувальний процес юних футболістів.

Предмет дослідження – організація і методика проведення тренувальних занять з футболу в умовах шкільних секційних занять.

Мета дослідження – визначити ефективні форми, засоби і методи підготовки юних футболістів в умовах шкільних секційних занять на основі впровадження комп'ютерної технології.

Завдання:

1. Визначити рівень техніко-тактичної та психофізіологічної підготовленості юних футболістів.
2. Вивчити особливості змагальної діяльності футболістів 15-16 років.
3. Розробити і експериментально обґрунтувати технологію використання новітніх технологій навчання техніки футболу в умовах шкільних секційних занять.

Для вирішення поставлених завдань використовувалися наступні **методи дослідження:**

1. Теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури, вивчення навчальної і змагальної документації.
2. Педагогічне дослідження (педагогічне спостереження, електронне хронометрування, педагогічне тестування, педагогічний експеримент, анкетування).
3. Методи соціологічних досліджень
4. Методи математичної статистики.

Практичне значення результатів дослідження:

- впроваджено у практику роботи шкільних секційних занять комп'ютерну технологію навчання футболу школярів 15-16 років;
- розроблено програму, спрямовану на вдосконалення технічної підготовки школярів.

Результати дослідження доповнять теоретико-методичну побудову навчального процесу з футболу у загальноосвітній школі та ДЮСШ.

Отримані результати можуть бути використані у спеціалізованих закладах вищої освіти з дисципліни «Теорія і методика футболу», «Підвищення спортивної майстерності», «Теорія і методика викладання спортивних ігор».

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та висновки викладалися та розглядалися на засіданнях наукового гуртка кафедри спорту і спортивних ігор, а також під час щорічної звітної наукової конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2022-2023 н.р. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (04-05 квітня 2023 року).

Структура роботи обумовлена логікою дослідження і складається із переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, який налічує 75 джерел та додатків. Текст кваліфікаційної роботи магістра викладений на 76 сторінках та містить 9 таблиць і 6 рисунків.

ВИСНОВКИ

1. Вивчення науково-методичної літератури дозволило узагальнити і систематизувати дані з проблеми футболу школярів.

Незважаючи на розробку основ педагогічного контролю за ефективністю змагальної діяльності, біомеханічним рівнем розвитку рухових якостей і техніки, інформацію про сенситивні періоди розвитку фізичних якостей та морфофункціональні особливості у юнацькому футболі, дотепер не виявлені особливості змін впродовж навчального року структури фізичної, технічної, психологічної підготовленості. Не встановлено взаємозв'язок технічної підготовки із змагальною діяльністю учнів старших класів загальноосвітньої школи, які займаються у секціях з футболу. Як показало анкетування, новітні технології на заняттях з футболу використовує лише 17 % вчителів.

Варто продовжувати творчий пошук нових шляхів удосконалення навчально-тренувального процесу з футболу з використанням інноваційних технологій.

Економічні зміни в країні під час перехідного періоду призвели до помітного зниження масових спортивних змагань з футболу серед старших школярів. Виходячи з аналізу літературних джерел, резерви прогресу навчання футболу варто шукати в раціоналізації підготовки старшокласників загальноосвітньої школи і підвищенні популяризації футболу шляхом організації послідовної системи шкільної спортивно-оздоровчої підготовки, що особливо актуально для нинішнього часу.

2. Ліцеїсти, які займаються у секції футболу мали статистично значущі відмінності у виконанні тестових завдань, які вимагають добре розвинутих специфічних навичок – ведення, жонглювання м'яча, виконанні комплексної вправи, удари по воротах на точність ($P < 0,05-0,001$). За результатами тесту вкидання м'яча двома руками і ударів по м'ячу на дальність статистично вірогідної різниці не спостерігалось.

Як відзначалося нами раніше, рівень розвитку психомоторики допомагає визначити ефективність використовуваних педагогічних впливів. Результати отримані нами дозволяють констатувати, що майже всі психофізіологічні показники піддаються позитивному впливу від занять футболом. Найкраще це спостерігається на показниках збудливості нервово-м'язового апарату, відчуття часу, глибини стомлення та швидкості зорово-моторної реакції.

Таким чином, аналізуючи отримані в результаті констатувального експерименту дані можемо стверджувати, що покращенню рівня технічної та психофізіологічної підготовленості може сприяти заняття у секції з футболу. Тим більше, що це обумовлено позитивним відношенням як опитаних учнів і учителів (75-82 %).

Оптимізація навчального процесу учнів ліцею залежить від багатьох чинників, основними з яких є перерозподіл навчальних годин на різні види підготовленості та впровадження програмованого навчання з використанням новітніх технологій.

3. Отримані результати дозволяють стверджувати, під впливом експериментальної програми, досягли досить високих рівня розвитку загальної витривалості (тест Купера), помітно підвищити якість виконання ігрових прийомів у змагальному періоді і, як наслідок, домогтися високої ефективності ігрової діяльності ($P < 0,05-0,001$).

4. Застосування засобів комп'ютерних технологій дозволило значно підвищити ступінь реалізації рухового потенціалу школярів у виконанні техніко-тактичних дій. Використання раціонального співвідношення навантаження швидкісного та швидкісно-силового характеру і цілеспрямований вплив звукової і зорової інформації сприяли тому, що приріст показників технічної підготовленості школярів експериментальної групи склав: вкидання м'яча двома руками із-за голови – 13,9 %, ведення м'яча 9 м – 5,3 %, комплексний тест – 5,1 %, удари на дальність – 10,6 % удари на точність – 35,6 % в і жонглювання м'ячем – 27,5 %. Результати школярів контрольної групи значно нижчі ($P < 0,05-0,001$).

5. Під впливом експериментальної програми відбулися позитивні зміни у показниках психомоторики юнаків експериментальної групи: реакція на об'єкт, який рухається становив 0,47 ум.од., зорово-моторна реакція 0,58 ум.од., рухливість нервової системи 0,51 ум.од. Характерним для тих, для юних футболістів обидвох груп виявився високий приріст результатів у відчутті простору (26,7 %).

6. Застосування в навчальних заняттях школярів експериментальної групи запропонованої програми навчання сприяло підвищенню ефективності виконання технічних елементів з 62,1 до 65,7 %, різносторонності та результативності індивідуальних, групових і командних техніко-тактичних дій у процесі змагальної діяльності шкільної команди з футболу зросла до 501,7 прийома за гру.

7. Результати формувального педагогічного експерименту підтвердили ефективність експериментальної методики удосконалення технічної майстерності старшокласників експериментальної групи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арефьев В. Г. Основы теории та методики фізичного виховання. Кам'янець-Подільський, 2011. 368 с.
2. Асанов Б. І. Системний підхід до управління тренувальним процесом в футболі. Практикум з футболу. К. : Науково-методичний (технічний) комітет ФФУ, 2003. С. 34-37.
3. Базилевич О. П., Зеленцов А. М., Лобановський В. В. Стратегія ігри програма тренування. Футбол-Хокей. 1977. № 38. С. 12-13; № 39. С. 14-15; № 40. С. 12-13.
4. Бальсевич В. К. Фізична культури для всіх і кожного. Київ : фізкультура і спорт, 2009. 111 с.
5. Бойченко А. В. Заняття з футболу учнів середніх класів на основі інноваційних технологій. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Шевченка. Серія : Педагогічні науки ; фізичне виховання та спорт. 2014. Вип. 118. С. 33-35.
6. Боротьба вільна: чоловіки, жінки. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю. В. І. Шандригось, В. В. Яременко, М. В. Латишев, Р. В. Первачук, В. Ю. Чікало. Київ : АСБУ, 2019. 155 с.
7. Ванжура В. Оцінювання тренуваності юних футболістів. Фізичне виховання в школі. 2012. № 1. С. 7-8.
8. Васильчук А. Г. Гуртки з футболу в школі: навчальний посібник. Чернівці: Знання, 2009. 234 с.
9. Васильчук А. Г. Динаміка показників фізичної і техніко-тактичної підготовленості школярів під впливом уроків з футболу на основі комп'ютерних технологій. Педагогіка, психологія та медикобіологічні проблеми фізичного виховання і спорту : Зб. наук. пр. за ред. С. С. Єрмакова. Х., 2003. № 10. С. 9-18.

10. Васильчук А. Г., Ніколенко С. В., Ніколенко В. Г. Використання навчальної комп'ютерної програми з футболу у процесі удосконалення технічної майстерності старшокласників 6-а Міжнар. наук. конф. «Фізична культура, спорт та здоров'я нації ВДП». Вінниця. 2006. С.18-22.

11. Васильчук А. Г. Перспективи використання інноваційних інформаційних технологій з метою оптимізації фізичного виховання в школі. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : Збірник наук. праць під редакцією Єрмакова С. С. Харків, 2003. № 9. С. 21-34.

12. Васильчук А. Г. Технологія навчання футболу школярів у системі фізичного виховання загальноосвітніх шкіл. Дис. канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24 00 02. Львівський державний університет фізичної культури. Л., 2007. 212 с.

13. Віхров К. Л. Футбол у школі : Навчально-методичний посібник. Київ : Комбі ЛТД, 2002. 255 с.

14. Волков Л. В. Теорія та методика дитячого та юнацького спорту. Київ : Освіта України 2016. 464 с.

15. Воронова В. І. Психологічний супровід спортивної діяльності в футболі. К. : Науково-методичний (технічний) комітет Федерації футболу України. 2001. 138 с.

16. Ганчева В. І. Аналіз діючого програмно-методичного забезпечення ДЮСШ у системі освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013, Випуск 7 (33). С. 61-69.

17. Гринь А. Р., Кондратович А. Б. Методика формування координаційних здібностей у футболістів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2014. Вип. 5. С. 37-41.

18. Гужалковський Л. А. Розвиток рухових якостей у школярів. Харків, 2011. 88 с.

19. Дейкун М. П. Форми організації позакласної та позашкільної роботи з фізичного виховання як дієва складова запровадження здорового способу життя. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання. Київ, 2015. 248 с.
20. Денисова Л. В., Хмельницка І. В., Харченко Л. А. Вимірювання і методи математичної статистики у фізичному вихованні і спорті : навч. посібн. для вузів. К. : Олімпійська література, 2008. 127 с.
21. Джус О. Н. Планування навчально-тренувального процесу футболістів. Київ : Науково-методичний (технічний) комітет Федерації футболу України, 2001. 104 с.
22. Дмор С. М. Ефективність застосування методики навчання школярів футболу на основі використання інформаційних технологій. Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. 2014. № 5. Ч. II. С. 191-197.
23. Донець І. О. Обґрунтування теоретико-методичних основ контролю в дитячому футболі. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Шевченка. Серія : Педагогічні науки ; фізичне виховання та спорт. 2013. Вип. 112. С. 105-107.
24. Дулібський А. В. Моделювання як ефективний метод підготовки юнацьких команд з футболу. Молода спортивна наука України : Зб. наук. пр. з галузі фіз. культури і спорту. Вип. 3. Л., 1999. С. 298-304.
25. Дутчак М. В. Спорт для всіх в Україні : теорія і практика. Київ : Олімп. л-ра, 2009. 279 с.
26. Закон України «Про загальну середню освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
27. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
28. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.
29. Зеленцов А. М., Лобановський В. В. Моделювання тренування в футболі. К. : Альтерпрес, 1998. 210 с.

30. Зінченко О. О., Васильчук А. Г. Уроки з футболу в школі. Київ-Чернівці : Поліграфсерфіс, 2002. 214 с.
31. Зубалій М. Д. Витоки українського футболу. Фізичне виховання в школі. 2001. № 4. С. 16.
32. Журід С. М. Удосконалення техніко-тактичної підготовки футболістів 15-17 років з використанням комплексів тренувальних завдань : автореф. дис. канд. наук з фіз. виховання та спорту : 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт». Харківська державна академія фізичної культури. Харків, 2007. 19 с.
33. Коломієць Г. Розвиток рухових якостей та зміцнення здоров'я школярів засобами футболу. Теорія та методика фізичного виховання. 2007. № 11. С. 30-32.
34. Корягін В. М. Ігрові показники футболістів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2002. № 4. С. 7-12.
35. Костюкевич В. М. Дипломна робота: структура, зміст, методика написання. В. : ТОВ фірма «Планер», 2005. 213 с.
36. Костюкевич В. М. Контроль за змагальною діяльністю футболістів. II Всеукраїнська науково-практична конференція «Науково-методичні аспекти тренування футболістів». К., 2001. С.10-13.
37. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту). Навчальний посібник. Вінниця : Планер, 2014. 616 с.
38. Костюкевич В. М. Управління тренувальним процесом футболістів в річному циклі підготовки : монографія. 2-е вид. К. : КНТ, 2016. 683 с.
39. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання. Київ : Олімпійська література, 2012. 392 с.
40. Лісенчук Г. А. Теоретико-методичні основи керування підготовкою футболістів : автореф. дис. д-ра наук з фіз. вих. та спорту : 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт». Національний університет фізичного виховання і спорту України. Київ, 2004. 34 с.

41. Лісенчук Г. А. Технологія оцінки потенційних можливостей футболістів дитячого віку. Наука в олімпійському спорті. 2002. № 3-4. С. 45-48.
42. Максименко І. Г. Інноваційні технології в системі підготовки фахівців з футболу. Тези Міжнародної конференції. Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи. Львів-Київ, 2004. С. 262-265.
43. Матяш В., Мітова О. Аналіз послідовності навчання технічним прийомам юних футболістів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. 2011. № 11. С. 72-76.
44. Мітова О. О. Педагогічні методи дослідження: Навчально-методичний посібник. Дні-ськ : ДДІФКіС, 2014. 90 с.
45. Мулик В. В., Перепелиця П. Є. Підвищення рівня техніко-тактичної підготовленості футболістів середнього шкільного віку за рахунок експериментальних методик. Слобожанський науково-практичний вісник. 2013. № 3. С. 44-48.
46. Наумчук В. І. Теоретико-методичні основи навчання спортивним іграм : Навчальний посібник. Тернопіль : Астон, 2014. 180 с.
47. Ніколаєнко В. В., Байрачний О. В. Стан підготовки футбольного резерву в Україні. Теорія і методика фіз. виховання і спорту. 2010. Випуск 2. С. 32-36.
48. Овчаренко С. В., Матяш В. В., Соловей Д. О., Яковенко А. В. Футбол : історія розвитку, правила гри, методика навчання. Навчально-методичний посібник. Дніпро : Вид. ЧФ «Стандарт-Сервіс», 2017. 150 с.
49. Овчаренко С.В., Мітова О.О. Проблеми контролю у футболі в зв'язку з сучасними тенденціями його розвитку. Фізична культура спорт та здоров'я нації: зб. наукових праць: Вінницький держ. пед. ун-тет ім. М. Коцюбинського, Житомирський держ. ун-тет ім. І.Франка. Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. Випуск №3 (22). С.371-377.
50. Петренко С. І. Фізична працездатність та функціональні можливості дихальної системи юних футболістів із різними варіантами біологічного розвитку. Слобожанський науково-практичний вісник. 2013. № 2. С. 120-123.

51. Петрова Л. І., Москальов В. В., Пляшешник А. М. Порівняльна характеристика розвитку витривалості у футболістів за допомогою бігових та ігрових вправ. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2013. Вип. 2. С. 231-237.

52. Платонов В. М. Теорія та методика спортивного тренування. Київ, 2013. 352 с.

53. Прозар М., Алексєєв О., Петрова Ю. Метрологічний контроль у фізичній культурі і спорті. Для факультетів фізичної культури закладів вищої освіти. Кам'янець-Подільський : Віта Друк, 2023. 90 с.

54. Пруднікова М. С. Мотивація до занять спортом на початкових етапах тренування. Основи побудови тренувального процесу в циклічних та екстремальних видах спорту. Збірник наукових праць, ХДАФК. Харків, 2019. С. 205-208

55. Романюк В. П. Комплексна оцінка впливу занять футболом в умовах різних рухових режимів на морфофункціональний розвиток школярів 11-17 років : автореф. дис. канд. наук з фіз. вих. та спорту : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних верств населення». Харківська державна академія фізичної культури. Харків, 2007. 23 с.

56. Свистун Ю. Д., Трач В. М., Чорнобай І. М., Заліско С. В. Взаємозв'язок фізичної підготовленості та функціонального стану серцево-судинної системи юних футболістів 14-16 років. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2013. № 1. С. 74-78.

57. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів Київ, 2011. 438 с.

58. Сивохоп Е. М., Шкірта М. І., Маріонда І. І. Теорія і методика викладання футболу підготували : методична розробка виховання. Ужгород, 2013. 52 с.

59. Скалій О. В. Комп'ютерні технології диференціації процесу фізичного виховання школярів (на прикладі навчання плавання) : Автореф. дис. канд. наук. з фіз.вих. Тернопіль : ДПУ, 2002. 24 с.

60. Соломонко В. В., Лісенчук Г. А., Соломонко О. В. Футбол. К. : Вид-во НУФВСУ «Олімпійська література», 2005. 196 с.
61. Соломонко В. В., Соломонко О. В. Побудова тренувальних занять з футболу. К. : Технічний комітет Федерації футболу України, 2005. 40 с.
62. Столітенко В. Впровадження третього уроку фізкультури з футболу в Приморському районі Запорізької області. Фізичне виховання в школі. 2001. №1 С. 7-9.
63. Супрунович В., Глазирін І., Мицкан Б. Факторна структура тактичного мислення футболістів 16-20 років. Вісник Прикарпатського університету. Серія : Фізична культура. 2012. Вип. 15. С. 114-120.
64. Ткаченко С. М. Диференційований підхід на уроках фізичної культури з футболу з дівчатами середнього шкільного віку. Сучасні проблеми фізичного виховання різних верств населення : XV міжнародна науково-практична конференція молодих учених, 23-24 квітня 2015 р. : тези доповіді : у 2 т. Суми, 2015. Т. 1. С. 128-132.
65. Ткаченко С. М. Теорія і практика футболу в процесі підготовки тренера : монографія. Суми : Сумський державний університет, 2020. 194 с.
66. Томенко О. А., Деменков Д. В. Сучасний стан організаційно-методичного забезпечення гурткових занять із футболу зі школярами. Слобожанський науково-практичний вісник. 2014. № 3. С. 101-105.
67. Тюленьков С. Ю. Методика етапного контролю фізичної працездатності футболістів. Теорія и практика фіз.культ. 2001. № 11. С.37-40.
68. Фалес Й. Г., Васильчук А. Г. Науково–методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання до проведення уроків футболу. Наукові записки. Серія : Педагогіка. Тернопіль, 2003. № 2. С. 18-22.
69. Фалес Й. Г., Левчук В. Є. Тестування у футболі та міні-футболі : метод. посіб. Львів : НФВ «Українські технології», 2005. 112 с.
70. Фізичне виховання підлітків у позакласній роботі загальноосвітніх навчальних закладів : навч.-метод. посіб. Ю. Є. Докукіна, Г. А. Коломоєць, М. В. Тимчик ; за ред. М. В. Тимчика. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 172 с.

71. Футбол : Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності. К. : Республіканський науково-методичний кабінет Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту, 2003. 105 с.

72. Цьось А. В. Планування навчальної роботи з фізичної культури в школах I-III ступенів. Луцьк: Надстир'я, 2009. 364 с.

73. Шаленко В. В. Формування рухових якостей та технічної підготовленості школярів протягом безперервної футбольної підготовки : автореф. дис. канд. наук з фіз. вих. та спорту : 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт». Харківська державна академія фізичної культури. Харків, 2005. 21 с.

74. Шамардін В. М. Система підготовки юних футболістів. Дніпропетровськ, 2001. 104 с.

75. Ярій Р. О. Вплив занять футболом на морфофункціональний статус дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис. канд. наук з фіз. вих. та спорту : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних верств населення». Харківська державна академія фізичної культури. Харків, 2010. 25 с.